Comunităţi româneşti din Canada

Rodica ALBU

Preambul

Ca bursieră a ICCS[1] în cadrul unui program pentru diseminarea studiilor canadiene în universităţile lumii, am avut şansa de a interacţiona atât cu indivizi neafiliaţi unei anume comunităţi româneşti cât şi cu membrii unei congregaţii ortodoxe române bine definite din Canada, şansă pe care am valorificat-o prin colectarea de date ce urmează să fie integrate bazei de date dintr-un proiect al CEACS (Asociaţia Central Europeană pentru Studii Canadiene) intitulat *Central Europe in Canada: CEACS Diaspora Project.*[2]

Diverse surse (cf. Fornade, Gliga, Nemoianu, Wertsman[3]) menţionează un prim val consistent de imigranţi români în America de Nord în perioada 1895-1920, prezenţa românească în Canada înregistrându-se mai ales în intervalul 1900-1918[4] Acestora li se alătură după război, până spre sfârşitul anilor ’20, alţi membri de familie, într-o prelungire firească a acestui prim val.

În ce priveşte venirea unor români înainte de perioada „primului val”, Vladimir E. Wertsman semnalează prezenţa pe pământ american la sfârşitul secolului al XVIII-lea, din motive ştiinţifice, a preotului transilvănean Samuel Damian (prezenţă documentată în Carolina de Sud şi Jamaica), dar şi a unui grup de români – căutătorii de aur care ajung în California în 1849 şi, neavând succes, migrează spre Mexic. Basile Gliga consemnează, citând lucrarea canadiană *Les rameaux de la famille canadienne*, publicată cu ocazia sărbătoririi centenarului Confederaţiei canadiene (1967), că „primii coloni români ajung în vestul ţării între anii 1884-1886. Se pare ca primii români ajung în provincia Quebec (numită Canada franceză), la Montreal, începând cu 1881. În prima etapă, cei mai mulţi imigranţi romani s-au stabilit in Saskatchewan. În anul 1902, în

[1] Consiliul Internaţional pentru Studii Canadiene

[2] vezi detalii la adresa: http://cecanstud.wz.cz/topical/diaspora.htm.

[3] vezi şi http://www.multiculturalcanada.ca/ecp/content/romainians.html (G. James Peterson, “Romanians”, in *Multicultural Canada*)

[4] Originea etnică a celor plecaţi din Imperiul Austro-Ungar este mai greu de estimat deoarece toţi deopotrivă erau înregistraţi ca unguri sau germani. În plus, însăşi noţiunea de „german” nu este foarte clară nici în prezent şi cu atât mai puţin era în trecut. A se vedea Prokop şi Bassler 2004, care arată că recensămintele din Canada operează cu următoarele criterii: locul naşterii, originea etnică, cetăţenia-naţionalitatea şi ţara ultimei reşedinţe permanente. În consecinţă, un român plecat din Bucovina putea fi catalogat drept german sau chiar austriac, alături de germanul, evreul sau polonezul plecat tot de acolo. Basile Gliga menţionează: „La Hamilton, Toronto, Windsor si Otawa s-au instalat multi români bucovineni şi ardeleni, fără să se identifice ca fiind români.” Pe de altă parte, într-un recensământ mai recent ca cel din 1936, apare şi precizarea numărului de vorbitori de limbă germană clasificaţi după ţara de origine – aflăm că aproape 1500 vin din România. Totuşi, aşa cum afirmă acelaşi Basile Gliga, „în 1911, statisticile canadiene evidenţiau un număr de 15.000 de imigranţi români, pe când la recensământul federal din 1941, 25.000 de persoane s-au declarat ca fiind de origine română.” După Alexandru Nemoianu, însă, „din statisticile timpului referitoare la imigraţia română în Canada reiese că în anul 1914 numărul lor era de 8.031 iar în anul 1921 el ajunge la cifra de 29.056”.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

Regina a fost construită prima biserică ortodoxă română. Tot în Saskatchewan s-a înfiinţat în anul 1922 „Clubul Cultural Mihai Eminescu". În ce priveşte migraţia spre Montreal, conform datelor furnizate de Gliga, „în jurul anului 1900, aproape o sută de români s-au instalat la Montreal, la est de bulevardul St. Laurent şi la vest de str. Iberville. În anul 1903, la Montreal (Point aux Trembles) a fost construită (din lemn) prima biserică ortodoxă românească, sub hramul "Sfintei Treimi". Biserica fiind situată prea departe de centrul comunităţii româneşti, s-a hotărât construirea unei noi biserici – la intersecţia străzilor Chapleau şi Rachel. Construcţia din piatră şi cărămidă a început ăn 1914 şi a fost terminată în anul 1918. Biserica a fost numită "Sfânta Maria a Bunei Vestiri". Alături de noua biserică, românii au construit, pe strada Iberville, şi Casa Română." Diverse surse, între care şi Gliga, menţionează prezenţa în Canada a unui grup de bucovineni care s-au stabilit la începutul secolului XX în provincia Alberta, „la vreo 6 kilometri spre răsărit de oraşul Willington, nu departe de râul Peaceriver, şi, în amintirea satului lor, au numit locul Boian. Astăzi, în Boianul canadian sunt peste 100 de familii de origine română." Nemoianu precizează: **„**În 1898 doi români, Iachim Yurko şi Elie Ravliuk din Boian, Bucovina au ales pământ la Nord-Est de Edmonton, construindu-şi gospodării. Până la începutul anului 1901 aici s-au stabilit mai mult de 100 familii, aşezământul luând numele de Boian." Tot din articolul lui Nemoianu aflăm că, în acel prim val, „s-au închegat comunităţi româneşti în Assiniboia, Canora, Dysart, Elm Spring, Flintoft, Kayville, MacNut şi Pierceland, Saskatchewan, şi Boian, Hairy Hill şi Hamlin, Alberta. Ungurii din Transilvania, care vorbeau şi româneşte, cunoscuţi ca Szecklers s-au stabilit în Cupar şi Punnichy, Saskatchewan. Societatea de Colonizare a Evreilor a fondat trei comunităţi de evrei români la Hirsch, Hofer şi Lipton, Saskatchewan. Ultima a durat de la 1901 până în anii 1970 şi avea în componenţă sinagoga, şcoala evreiască, cimitir şi o comunitate cooperativ-agricolă."

O a doua perioadă de migrare spre Canada este cea din timpul si din perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial (anii '40-'50, mai ales după 1947). Este vorba de persoane care au reuşit sa părăsească România înainte de instalarea în forţă a regimului comunist sau pe care evenimentele nefaste i-au găsit în afara hotarelor ţării.

În mod firesc, după evenimentele din decembrie 1989, când emigraţia a devenit legală, Canada continuă să fie o destinaţie atrăgătoare sau, în orice caz, accesibilă, atât pentru cei deziluzionaţi de formele „tranziţiei", care au inclus fenomene ca mineriada din 13-15 iunie 1990, cât şi pentru cei care, ca şi strămoşii lor de odinioară, au părăsit ţara din motive economice. În funcţie de cerinţele pieţei muncii, în anii din urmă sunt selectate pentru statutul de rezident şi chiar de cetăţean al Canadei persoanele care corespund acestor cerinţe. În fine, o seamă de compatrioţi distinşi, plecaţi cu burse sau oferte de serviciu tentante în Europa, aleg în ultimii ani Canada drept destinaţie finală.[5]

Deşi neformând un „val" prin număr, au existat români care au reuşit să pătrundă dincolo de „cortina de fier" şi în perioada de dinainte de decembrie 1989. De regulă, povestea lor este cea a unui exil alambicat, ce i-a purtat mai întâi prin ţări ale Europei Occidentale, pentru a se stabili apoi definitiv într-un stat încă foarte dinamic şi deschis cum era – şi încă mai este – Canada. După perioada de „relaxare" în relaţia cu Vestul, începută prin 1965, se înregistrează migraţia spre S.U.A. şi Canada mai ales a

[5] În cazul celor care au emigrat în timpul perioadei comuniste se vorbeşte de *exil*, dar pentru migranţii recenţi acest termen nu se mai aplică, vorbindu-se azi generic de *diaspora* românească.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

unor oameni cu o bună pregătire profesională, de regulă anticomunişti, care au reuşit într-un fel sau altul să se sustragă regimului extrem de restrictiv al vizelor din România acelor vremuri. Motivele au fost preponderent de natură politică, adesea cu serioase consecinţe pentru sănătatea fizică şi psihică a emigrantului, dar nu în mod exclusiv. Încercarea de a salva un copil grav bolnav, fuga soţului/soţiei sau a părinţilor, plecarea iubitului/iubitei ori pierderea locuinţei au fost printre motivele enumerate. Conform statisticilor oficiale canadiene, în 1986 erau înregistraţi peste 60.000 de români-canadieni (origine unică sau multiplă) după cum se precizează într-un scurt istoric online al migraţiei româneşti în Canada realizat de Dan Fornade.

Utilă ni se pare clasificarea propusă de Alexandru Nemoianu în ce priveşte noii veniţi din România, pe care îi împarte în două categorii:

(a) „Noi Veniţi înainte de 1989“, reprezentaţi de cei care nu au mai putut suporta regimul comunist, opresiv din România şi profitând de excursii, deplasări în străinătate sau trecând fraudulos graniţa, au ales lumea liberă. Mulţi din ei şi-au pierdut viaţa.

(b) „Noi Veniţi după 1989“ sunt în majoritate cu forme legale, deci având condiţiile favorabile de integrare în noul sistem.

În Canada se vorbeşte de minorităţi „vizibile”, care sunt considerate separat în statisticile oficiale şi în fruntea cărora se află azi comunitatea chineză. Românii nu se regăsesc printre acestea, ci între „alte” minorităţi. Apar ca rubrică distinctă abia la recensământul din 2001, când 131.830 de canadieni s-au descris ca fiind de origine română. Dintre aceştia, 53.320 au declarat că descind din părinţi români, iar 78.505 că provin din familii mixte. 50.900 s-au declarat vorbitori de limbă română.[6]

Astăzi două sunt zonele urbane cu o populaţie românească vizibilă. Greater Toronto Area (circa 75.000); şi Greater Montreal Area (circa 40.000). Urmează Alberta cu circa 20.200.[7] Cifrele menţionate parantetic sunt aproximări. Datele rezultate în urma recensământului din 2006 privind migraţia şi limbile din Canada vor fi date publicităţii abia pe 14 decembrie 2007. Oricum, o parte din ce în ce mai mare a populaţiei Canadei (18% la recensământul din 2001) este formată din „canadieni noi”, adică născuţi în afara ţării. În anumite zone urbane din Region of Peel, Ontario, de exemplu, procentul celor nou veniţi se apropie de 50 %, de unde şi nevoia dezvoltării într-un ritm fără precedent a strategiilor de integrare a imigranţilor de dată recentă.

În perioada 1 august-15 septembrie 2007 am avut ocazia să interacţionez cu membri ai comunităţii româneşti atât din zona Toronto (Greater Toronto Area) cît şi din zona Montreal. Am cules date pe baza observării prin participare, dar şi prin intervievare şi înregistrare în format electronic. În lucrarea de faţă voi valorifica numai unele date culese prin observaţiile făcute ca participant integrat temporar în mediul românesc din Canada, urmând ca rezultatele obţinute prin prelucrarea statistică, analiza şi interpretarea materialelor înregistrate să le comunic după ce îmi voi mai fi lărgit eşantionul.

[6] Legislaţia canadiană operează cu termenii ang*lofon* şi *francofon* pentru a-i desemna pe cetăţenii având limba engleză şi respectiv franceză ca limbă maternă (principală) şi cu termenul *alofon* pentru toţi cei care au alte limbi materne decât cele două limbi declarate limbi oficiale ale ţării.

[7] Pentru distribuţia pe zone geografice a imigranţilor în 1981 şi 2001 v. Feng Hou (2005), p. 6, accesibil pe internet.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

Descrierea eşantionului

Am reuşit să realizez interviuri înregistrate cu 31 dintre interlocutorii mei, toti născuți în România şi plecați la vârste între şase şi şaptezeci de ani. 21 dintre aceste interviuri au fost realizate în zona Montreal (Montreal şi Brossart, dar cu includerea unui cuplu migrant, rezident în prezent în Ontario) şi 10 în zona Toronto (Toronto şi Brampton), 18 intervievați fiind de sex masculin şi 13 de sex feminin. Dintre cei intervievați, doar trei sunt încă elevi sau studenți. Dintre adulți, 28 la număr, 25 au studii superioare, unul studii postliceale, unul studii medii şi unul şapte clase. 13 au plecat înainte de decembrie 1989, iar 18 după 1989.

În ce priveşte distribuția pe vârste, şase respondenți au peste 70 de ani, cinci între 60 şi 69 de ani, iar 12 între 40 şi 59 de ani, câte şase pentru fiecare decadă. În segmentul „tineret", există patru intevievați în segmentul 30-39 de ani, doi de 20-29 de ani şi alți doi de 15-19 ani.

Dacă în „eşantionul Montreal", 14 respondenți s-au dovedit a avea legături strânse şi foarte strânse cu comunitatea românească şi numai 5 s-au manifestat drept complet detaşați de aceasta, în „eşantionul Toronto" situația a fost inversă, doar doi dintre cei intevievați având legături mai strânse cu comunitatea românească.[8]

Interviurile realizate vor forma o bază de date de „istorie orală" comună țărilor din Europa Centrală care sunt membre ale CEACS[9] şi vor servi drept corpus pentru cercetări ulterioare – sociolingvistice, etnografice, psihosociale, interculturale sau din perspectiva istoriei demografice. Să remarcăm şi faptul că o comunitate puternică cum este cea a ucrainenilor din Canada constituie un model şi pentru felul cum şi-au creat şi gestionat o asemenea bancă de date.

Pentru Montreal îmi propusesem să investighez mai multe tipuri de congregații ale căror adrese se găseau pe internet, atât ortodoxe cât şi greco-catolice, romano-catolice şi baptiste. Atât lipsa timpului şi lipsa unui răspuns la mesajele electronice sau telefonice trimise către comunitățile neortodoxe, cât şi bunăvoința cu care m-au adoptat membrii congregației de la Biserica Ortodoxă „Buna Vestire", una dintre cele mai vechi biserici româneşti din Canada[10], fondată de românii bucovineni în 1918 (actuala clădire datând, însă, din anii '70) m-au făcut să mă aplec mai mult asupra acestei congregații şi a tipurilor de relații sociale în care erau angrenați membrii ei.

Nu am termeni de comparație, dar neîndoielnic această comunitate formată în jurul unei biserici condusă cu mână forte de preotul paroh Petre Popescu (decedat în 2004) a reuşit vreme de decenii să coaguleze energii alese ale spiritualității româneşti din Quebec.[11] Am fost prezentă la o primă slujbă într-o zi aparte, de resfințire a bisericii

[8] Despre „social network" a se vedea Milroy & Milroy (1987).

[9] Central European Association for Canadian Studies.

[10] Preluăm informația din Portalul Diaspora al Ministerului Culturii şi Cultelor: „Pe plan confesional, majoritatea romanilor din Canada sunt creştini ortodocşi. Una dintre cele mai vechi biserici româneşti din Canada (si din America de Nord) se afla la Regina, fiind construită în 1902. După primul război mondial s-au construit biserici româneşti in Alberta, Saskatchewan si Manitoba. In ultimul timp s-au construit parohii noi pe coasta de est a Canadei, la Ottawa, şi pe coasta de vest, la Vancouver. Singura catedrală românească din Canada se găseşte la Windsor."

[11] Tensiunile prin care a trecut această parohie în perioada 2004-2006 a dus la migrarea unora dintre enoriaşi către alte parohii şi chiar la formarea unei noi parohii (informație orală). Chiar şi aşa, congregația este foarte numeroasă, adunând în biserică la zile speciale (ca cea la care am participat) peste două sute de oameni, la marile sărbători aceştia ajungând de ordinul miilor, după cum ne declară părintele Liviu

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

în prezența unui sobor de opt preoți, cu participarea arhiepiscopului Americii de Nord, Nathaniel[12], care a condus ritualul resfinţirii.

Observații

Urmărind sa intervievez cât mai mulți români în vederea alcătuirii unei baze de date pentru proiectul regional menționat mai sus, am constatat că, după modul în care îşi gândesc propria integrare în societatea canadiană, persoanele cu care am reuşit să am dialoguri consistente se încadrează în linii mari în următoarele categorii:

(a) cei pentru care buna integrare socială înseamnă bune relații cu alte fiinţe umane – relații de vecinătate, relații de serviciu sau relații în cadrul diverselor activități voluntare sau de club – indiferent de apartenența etnică, lingvistică sau religioasă, iar pentru a reuşi acest tip de integrare, se raportează la comunitatea românească doar discret, ocazional şi mai mult prin relații individuale, nu de grup, uneori chiar evitând deliberat contactele cu alți români;

(b) cei cu dublă integrare, atât prin relații de tipul celor menționate la (a), cît şi prin legătura specială, mult mai strânsă, cu un grup de românii canadieni, de regulă formând o congregație în jurul unei biserici cu fundament etnic sau o organizație cu caracter cultural bazată pe comunitate de limbă şi/sau valori;

(c) cei care, de obicei ajunşi în Canada pentru a-şi ajuta copiii sau alte rude, au fost nevoiți să rămână acolo şi nu se regăsesc decât între români.

Mulți dintre cei din această ultimă categorie folosesc limba română ca mod (cvasi)exclusiv de comunicare, viața lor desfăşurându-se în principal în familie şi în congregație, iar o eventuală cunoaştere (livrescă) a uneia din cele două limbi oficiale nu înseamnă şi folosirea extensivă a acesteia. Există, desigur, şi excepții, ca de exemplul profesorul de limba engleză şi epigramistul Traian Gărduş, dar şi pe acesta viața l-a adus la Montreal şi nu într-o provincie anglofonă – de aici, poate, nevoia crescută de a se raporta în primul rând la comunitatea românească ce gravitează în jurul bisericii.

Cei din prima categorie relatează în general poveşti de succes privind reuşita lor în țara adoptivă. La aceştia am observat şi formele cele mai dezinvolte de hibridizare a limbii în conversația spontană. De exemplu, V.A., plecată abia de cinci ani în provincia Quebec, dar perfect integrată, îmi spune în timp ce caută un loc de parcare: „Mă staționez unde pot. E o problemă de stationnement – je ne suis pas a l'aise că nu găsesc stationnement." Un exemplu mai puțin senzațional îl constituie discursul informaticianului S.C., din provincia Ontario, care foloseşte firesc anglicisme cu referire la profesia sa, în bună măsură ca şi colegii săi din România: „Aici, la noi, există perioade de creştere economică foarte mare şi perioade de depresie. '99 a fost *peak-ul dotcomului*. Acum tot ce-i *manufacturing* în America de Nord se mută în China. [...] Ajungi să-ți schimbi *employerul* foarte des." Referirile la instituții canadiene şi la ocupațiile actuale se fac, firesc, în primul rând prin utilizarea termenului oficial din Canada, în engleză sau franceză, după caz.

Cazuistica celor din a doua categorie oferă o paletă amplă. Au în comun eleganța şi omogenitatea limbii române vorbite, conservată prin exercițiu şi dincolo de sfera familială. Unii dintre cei veniți în anii '40-'50 (uneori după ce au fost cu burse în

Alexandrescu. Se pare că, dincolo de jocul subiectivităților ce alimentează conflictele în interiorul unei rețele sociale dense, se verifică regula numărului 150 (Numărul lui Dunbar), la care se limitează o rețea socială autentică.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

universităţi europene) au „prins” (având competenţa necesară, dar şi şansa perioadei respective) posturi în învăţământul superior şi cercetare, ajungând să reprezinte nume de vârf în domeniile în care s-au specializat. Am fost onorată să stau de vorbă cu profesorul universitar Wladimir Paskiewici, nume de primă mărime în fizica atomică, profesorul universitar Sorin Sonea, medic şi distins microbiolog, dar şi cu membri mai tineri ai comunităţii româneşti angajaţi în învăţământ şi cercetare. O sursă internet menţionează existenţa a 116 profesori universitari români în provincia Quebec („Scurt istoric privind imigrarea românilor în Canada”, http://www.romaniincanada.com/, preluat de la adresa http://www.romanii.ro). Fiecare generaţie are reprezentanţii săi între cei cu porniri scriitoriceşti, iar în ziua de 1 martie 2001 la Montreal a luat fiinţă Asociaţia Scriitorilor Români din Canada[13] (A.C.S.R.) care, începând din acest an, publică şi o revistă (de bună calitate) a Asociaţiei, intitulată „Destine”.[14]

Între gesturile colective de manifestare a identităţii româneşti se numără şi înfiinţarea şi susţinerea multor altor publicaţii, de diverse facturi, de la periodicul de cultură la cotidianul gen tabloid. Majoritatea includ articole şi/sau publicitate şi într-una dintre cele două limbi oficiale ale ţării sau chiar în ambele.[15] Toleranţa, considerată o caracteristică a Canadei, pare să fi molipsit redacţiile acestor reviste, în care diverse greşeli de exprimare şi tipografice apar deopotrivă în materialele în limba română şi în cele în engleză sau franceză. Natura şi frecvenţa acestor greşeli merită un studiu aparte. Câteva dintre aceste publicaţii sunt menţionate şi de Portalul Diaspora: „Cuvântul Românesc”, revista „Miorița”, jurnalul „TEC Canada”, ziarul „Pulsul Românesc”. La acestea portalul menţionat adaugă postul de radio „Miorița”, posturile TV „Tele Romanie” (Montreal) si „Tele Romania” (Vancouver). La Biblioteca Centrului Cultural Român din Montreal şi în casele familiilor vizitate am putut consulta mai multe publicaţii, între care: „Faptu’ divers”, săptămânal [Toronto]; „Tribuna noastră”, ziar editat de Fundaţia Română din Montreal, „magazin pentru românii canadieni şi nu numai” [Montreal]; „Pagini româneşti”, săptămânal [Montreal]; „Zigzag româno-canadian” [Saint-Hubert]; „Actualitatea canadiană”, bilunar [Montreal].[16] Dar lista nu este completă.

[13] Membri fondatori, în ordine alfabetică: Prinţul Eugen Enea Caraghiaur, Alexandru Cetăţeanu, Irina Egli, George Filip, Ionela Manolescu, Felicia Mihali-Trăistaru, Prof. Dr. Sorin Sonea, Zoe Torneanu-Vasiliu, Preot Dr. Cezar Vasiliu, Dragoş Samoilă.

[14] Între organizaţiile româneşti din Canada se numără: Alianţa Românilor Canadieni (ARC) şi, cu aceeaşi siglă, Asociaţia Românilor din Canada, Congresul Românilor Canadieni (CRC), Asociaţia Inginerilor Români din Canada (AREC), Asociaţia „Români în Alberta”, Asociatia Românilor Canadieni din Ontario, Societatea „Graiul Romanesc” din Windsor, Clubul „Mihai Eminescu” din Regina, Asociatia Saşilor Transilvaneni, Asociaţia folclorică „Balada” din Edmonton, Societatea „George Enescu” din Montreal, Asociaţia Culturală Română „Câmpul Romanesc” de la Hamilton (lîngă Toronto), Centrul Comunitar Românesc (Vancouver, BC), Mouvement de Solidarité Québec-Roumanie, Asociaţia Românilor din Triunghiul de Aur (ARTA) şi Centrul Cultural Român „Banatul” din Kitchener, Ontario etc. Numărul lor impresionant trădează fărâmiţarea şi o anume incapacitate devenită cronică a diasporei româneşti de a crea şi menţine organizaţii la nivelul măcar al unei ţări. Pe de altă parte, organizarea Canadei în provincii cu un grad mare de autonomie creează dificultăţi de cunoaştere reciprocă şi relaţionare. Fenomenul se verifică şi în relaţia dintre două oraşe mari ale aceleiaşi provincii, de exemplu, poeţii din Ottawa de limbă engleză nu ştiu mai nimic despre confraţii lor din Toronto.

[15] Condiţia ca o publicaţie etnică să primească subvenţii de la statul canadian este ca cel puţin 40% din materialele publicate să fie scrise într-una din cele două limbi oficiale, engleză sau franceză. Publicaţiile monolingve nu primesc sprijin financiar. Acestea se susţin fie din publicitate fie, ca în cazul publicaţiei „Candela de Montreal”, din donaţiile enoriaşilor.

[16] Alte titluri pot fi găsite la adresa http://www.romanian-portal.com/ca/ro/.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

Mi se vorbeşte – cu regret – de faptul că revista „Luceafărul românesc" (1990-2000) a încetat să apară după zece ani de la publicarea primului număr. Editorul acesteia, profesorul de limba engleză şi lexicograful Dan Fornade, s-a centrat în anii din urmă pe realizarea unor lucrări cu caracter enciclopedic dedicate personalităţilor româneşti din diaspora, dar şi din România.

O seamă de publicaţii reflectă viaţa din parohiile româneşti, dar nu numai în latura strict religioasă. De exemplu, buletinul Bisericii Buna Vestire se numeşte „Candela de Montreal", apare din martie 1997 – integral în limba română – şi are ca subiecte predilecte „cele religioase, culturale, istorice si creaţiile literare ale canadienilor de origine română" (Roşca 2007). La aniversarea a zece ani de la primul număr, redactorul-şef, Victor Roşca, făcea următorul bilanţ: „La început au fost George Filip si Felicia Mihali, apoi au venit Florin Oncescu si Mircea Gheorghe. În prezent s-au adăugat o pleiada de poeţi: Adrian Erbiceanu, Ionut Caragea, Carmen Poenaru–Tuculescu, Traian Gărdus, diaconul Vasile Trif şi scriitori, ultima fiind romanciera Miruna Tarcău" (Roşca 2007).

Între gesturile individuale de manifestare, există, firesc, scriitori şi volume care ne reprezintă ca entitate etnică distinctă, dar şi alte moduri de afirmare identitară, între care aparte mi se pare iniţiativa unui tânăr universitar român, Daniel Constantin Manolescu, specialist în chimie alimentară şi biologie, dar având ca pasiune arheologia şi istoria veche legate de perioada romană a Daciei[17]. Domnia sa se consideră Tribun pentru Cultură, Istorie şi Latinitate, ţine conferinţe despre perioada traiană în istoria veche şi acordă diplome celor pe care îi apreciază ca având merite în „promovarea culturii române în general şi pentru implicarea în diverse manifestări cultural-artistice şi comunitare pentru românii canadieni din Montreal, Quebec, Canada"[18]. Să reţinem şi gestul poetului George Filip, care, cu aprobare specială de la consiliul municipal, îşi menţine steagul tricolor în balcon, deşi politica locală cere sa nu-ţi deranjezi vecinii cu manifestări vizibile ale apartenenţei tale etnice, religioase sau de altă natură.

În ceea ce priveşte producţia literară, simplificând din nou, vom spune că există o seamă de scriitori de talent al căror succes dincolo de graniţele comunităţii româneşti este dependent de factorul **limbă** şi care aparţin uneia din următoarele categorii:

(a) scriitori care persistă în a se exprima numai în limba română şi care rămân astfel voci ale comunităţii româneşti, necontestaţi de obşte, dar nerăzbătând dincolo de aceasta;

(b) scriitori de limbă română care au înţeles la un moment dat că trebuie să existe şi în spaţiul limbii engleze (sau franceze) pentru a se face cunoscuţi; şi

(c) scriitori care s-au manifestat dintru început în una din cele două limbi oficiale, dar care s-au impus în afara comunităţii lor etnice tocmai prin plasarea operei în spaţiul geografic şi/sau cultural românesc, ceea ce imprimă operei un plus de originalitate.

[17] În ce priveşte perioada istorică de care este interesat în mod deosebit, domnul Manolescu deţine date prea puţin cunoscute, de pildă „faptul că TRAIAN este creatorul primei alocatii pentru copii, gest oficial si unic din istoria ultimilor 2000 de ani. Deasemeni, Traian este cel care a împiedicat persecutia si condamnarea gratuită a crestinilor si i-a pedepsit pe denunţătorii lor."

[18] Într-un interviu acordat ziarului online „Observatorul" [Toronto], Daniel Constantin Manolescu afirmă: „fiecare român aflat peste hotare este un ambasador «de facto» al Ţării. Depinde, însă, ce anume va promova." În dialog cu acesta, într-un alt material online, poetul Ionuţ Caragea, şi el imigrant în Canada, face afirmaţii asemănătoare: „consider ca avem un un rol important ca ambasadori ai culturii si sorgintei noastre latine" (http://pages.infinit.net/romanblt/n1103/art11.html).

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

Vom ilustra această schemă simplificatoare cu trei „cazuri": (a) George Filip (Montreal), care scrie poezie aşa cum respiră, uneori mult prea uşor, totdeauna în româneşte, îmi este prezentat drept „poetul comunităţii", calitate onorantă, dar pe care, în spaţiul canadian, nu o poate depăşi atâta timp cât scrie exclusiv în limba română; (b) Flavia Cosma (Toronto), poetă rafinată, dar şi autoare de proză, teatru pentru copii şi documentare TV, este categoric „pe val", nu numai în Canada ci şi în ţara de origine şi în alte ţări, tocmai pentru că a purces la traducerea operei în limba engleză; (c) Irina Egli (Montreal), tânăra prozatoare şi autoare de scenarii care, ajunsă în Canada, a avut inspiraţia de a-şi scrie următorul roman în franceză, chiar dacă acţiunea se petrece în Dobrogea. *Terre Salée* (Editura Boréal, 2006) a devenit repede cel mai bine vândut roman, scris de un român, pe piaţa canadiană, iar în acest an a fost publicat în traducere românească la Editura Humanitas. Aşa cum declara autoarea într-un interviu pentru „Dilema veche", „pe lângă cultura ţării respective, pe care o adopţi vrei, nu vrei, ai şi cultura de unde provii şi astfel poţi să aduci ceva nou" (Paul-Bădecu, 2006).

Celor interesaţi de artiştii români din Canada le recomandăm publicaţia online „Terra Nova", cu articole în franceză, engleză şi română, care găzduieşte creaţia mai multor condeie – şi conştiinţe – româneşti. Dintr-un interviu apărut în această publicaţie aş reţine revolta scriitoarei Felicia Mihali, redactorul şef al revistei, vizavi de frecvenţa întrebării privind motivele migrării ei în Canada, dar şi răspunsul pe care îl dă acestei întrebări: « Parce qu'au Canada les femmes sont libres ». Membrii unei comunităţi culturale ca cea din jurul acestei reviste reuşesc să transmită admirabil atât apartenenţa la un grup etnic bine definit cât şi bucuria multiculturalismului şi, mai ales, respectul pentru valori, de oriunde vor fi apărut.

Cât despre spaţiul fizic ocupat de români, acesta poate fi numit vizibil în Montreal, în zona în care este plasată Biserica Buna Vestire. În cazul special avut în vedere, să remarcăm existenţa unui Centru Cultural Românesc într-o clădire alături de biserică, a unui spaţiu deschis pentru petreceri comunitare în aer liber, ba chiar şi a unei grădini în care enoriaşii cultivă roşii, verdeţuri, floarea-soarelui ori sădesc câte un copac. Biblioteca ce funcţionează în clădirea Centrului Cultural adăposteşte circa 25.000 de volume clasificate şi puse la dispoziţie cititorilor de o inimoasă bibliotecară voluntară, doamna Maria Oană (plecată din anii '40). Fără să ocupe un cartier întreg – ca în cazul chinezilor, al căror Chinatown se întinde vizibil şi amplu în chiar centrul oraşului Montreal – românii devin o minoritate cât de cât vizibilă în zona Christophe Colombe & Jarry cu ocazia evenimentelor religioase deosebite. Să remarcăm şi prezenţa unui cor de copii (îmbrăcaţi în port popular românesc) integrat în slujba de duminică, a unei şcoli de duminică pentru copii şi tineri, precum şi a altor evenimente comunitare (cursuri, conferinţe, lansări de cărţi, expoziţii).[19]

În ce priveşte foarte tânăra generaţie, am remarcat că majoritatea copiilor şi tinerilor români care au crescut în Montreal sunt trilingvi. Spre deosebire de familiile cu tradiţie francofonă care în mod programatic nu fac nici un efort pentru a-i învăţa pe copiii lor engleza şi chiar descurajează învăţarea acestei limbi („imperialiste"), românii ştiu că

[19] Un motiv de discordie şi amărăciune în comunitate l-a constituit amplasarea în fosta Piaţă a Portugaliei, devenită Piaţa României, a unei statui reprezentându-l pe Eminescu, un Eminescu apăsat şi schimbat de boală şi mizerie, departe de reprezentarea simbolică pe care şi-ar fi dorit-o românii canadieni. Însuşi patosul cu care este încă dezbătută problema statuii-simbol este dovada vie a nevoii de identificare cu valorile patriei de origine.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

mai multe limbi cunoscute înseamnă mai multe uşi deschise. Situaţiile concrete diferă, însă, de la o familie la alta. În mai multe cazuri copiii românilor au urmat diferitele trepte de şcolarizare (şcoală primară, şcoală secundară, colegiu, universitate) la şcoli cu predare în limbi diferite, de exemplu şcoala în franceză şi colegiul şi universitatea în engleză. Copiii veniţi la vârste foarte fragede sau născuţi în Canada pot fi vorbitori fluenţi de română (impresionant mi s-a părut cazul unui tînăr de 21 de ani, născut în Canada, care vorbeşte fără accent străin şi devorează literatură în limba română). Alţii, dimpotrivă, deşi înţeleg totul atunci când cineva li se adresează în limba română, preferă să răspundă în limba engleză, aşa cum am constatat în cazul unei familii plecate din 1993, a cărei fiică mai mică s-a născut în Statele Unite şi nu răspunde decât în limba engleză.

În loc de concluzii

Existenţa unei comunităţi etnice de tip congregaţie este ca o sabie cu două tăişuri: pe de o parte este un factor de conservare a limbii şi tradiţiilor grupului etnic şi de sprijin psihic şi social, dar, pe de alta, apare ca un factor de constrângere care duce la reacţii de detaşare sau chiar de revoltă şi respingere, mai ales între membrii tinerei generaţii, care se simt încorsetaţi în canoanele desuete prin care bunicii şi părinţii[20] încearcă să-i ţină departe de pericolele „trendului" globalizant. Asemenea comunităţi creează o reţea socială mult mai densă într-un oraş apropiat de modelul european cum este Montreal. În Toronto, care, prin dimensiuni şi amestec de rase, reproduce în miniatură însăşi planeta, legăturile comunitare, cel puţin în cazul românilor, se conturează mai timid, apropierea geografică şi economică de Statele Unite, vastitatea zonei urbane, multiculturalismul şi politicile de integrare inter- şi transculturală a imigranţilor ducând la temperarea exceselor în manifestarea identităţii etnice şi religioase. Românul izolat de comunitatea etnică apreciază valorile „celuilalt" şi se străduieşte din răsputeri să se integreze pentru a fi folositor societăţii canadiene şi, mai ales, lui însuşi şi familiei sale în moduri perfect acceptabile. Asemenea consideraţii au, desigur, o doză mare de relativism, iar investigaţia noastră, limitată în spaţiu şi ca număr de interlocutori, nu are deocamdată nici gradul de reprezentativitate dorit. Pe de altă parte, însă, punerea laolaltă a faptelor şi schemelor prezentate mai sus poate constitui un preambul pentru cercetări viitoare.

Bibliografie şi surse internet

A.R.C. – Asociaţia Română din Canada: http://www.arcanada.org/romana/id93.html.
Association of Canadian-Romanian University Professors in Ontario :http://www.acrupo.ca/
Fornade, Dan, „Românii din Canada (Scurt istoric al imigraţiei", http://conexromcan.com/romanianamericana/100_ro-can_ro.htm.
Fornade, Dan, *Who's Who – Românii din America, 500 de personalităti din S.U.A. şi Canada*, Editura Danway Publications, Montreal, 2000.
Gliga, Basile, „Fundaţia Română din Montreal",
http://www.fundatiaromanamontreal.org/fondation_roumaine_de_montreal.htm.

[20] S-a spus despre irlandezii de pe continentul american că sunt „mai irlandezi decît irlandezii". O asemenea formulă este aplicabilă şi românilor din gemerațiile celor care au ales calea exilului avînd un crez naţional şi politic. Încercarea de a transmite acest crez generaţiilor tinere este de cele mai multe ori percepută de reprezentanţii acestora drept limitatoare, obsesivă şi chiar aberantă.

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)

Hou, Feng, "Summary of: The Initial Destinations and Distribution of Canada's Major Immigrant Groups; Changes over the Past Two Decades", © Ministry of Industry, 2005, http://dsp-psd.pwgsc.gc.ca/Collection/Statcan/11F0019MIE/11F0019MIE2005255.pdf.
Kohli, Marjorie P., "Immigrants to Canada. Hungarians, Croatians, Romanians, Slovaks and Czechs" © Marjorie P. Kohli, Waterloo, Ontario, Canada, 1997-2002 http://ist.uwaterloo.ca/~marj/genealogy/europesouth.html.
Milroy, Lesley, *Language and Social Networks*, Oxford: Blackwell (1980, 2nd ed. 1987).
Nemoianu, Alexandru, „Românii de pe continentul nord-american /Pagini de istorie", http://studiiromanoamericane.wordpress.com/4/romanii-de-pe-continentul-nord-american-pagini-de-istorie/
Paul-Bădescu, Cezar, „*Mi-am dorit să trăiesc într-o altă cultură*. Interviu cu Irina Egli", „Dilema veche", anul III, nr. 146, 10 nov. 2006.
Prokop, Manfred and Gerhard Bassler, *German Language Maintenance Across Canada: A Handbook* (Edmonton: 2004).
Roşca, Victor, *Zece ani de la înfiinţarea revistei Candela de Montreal*, 2007, http://pages.videotron.com/romanblt/redactia.htm.
Portal Diaspora al Ministerului Culturii şi Cultelor din România, http://www.portaldiaspora.ro/
Portalul Diasporei Româneşti: http://www.rokult.com/
ROBOAM – Romanian Baptists of America http://roboam.com/
Romanian Canadian Community: http://www.theromanians.ca/
„Românii din diaspora" < The Foundation for the Romanians all over the World, http://www.romanii.ro/homepage/index.htm
Români în Alberta – Romanians in Alberta: http://www.romaniinalberta.com/
Români în British Columbia: http://romanians.bc.ca/
Românii în Canada: http://romaniincanada.com/
Romanian Global News – agenția de presă a românilor de pretutindeni: http://www.rgnpress.ro/
Romanian-Portal.com: http://www.romanian-portal.com/
Sasu, Aurel, *Dicţionarul scriitorilor români din Statele Unite şi Canada*, (Bucureşti, Editura Albatros, 2001).
Studii româno-americane, http://studiiromanoamericane.wordpress.com/
„Terra Nova. Magazine mensuel de dialogue culturel", http://www.terranovamagazine.ca/
Wertsman, Vladimir E., "Romanian Americans", în *Gale Encyclopedia of Multicultural America*, Edited by Robert von Dassanowsky, Second Editon, Volume 3, p. 1504-1519

Romanian Communities in Canada

The paper presents some of the data the author collected through participant observation during her one-month stay in Canada and announces future studies based on the electronically recorded interviews with representatives of the Toronto and Montreal Romanian communities. This approach focuses on "New Canadians", that is, people who were born in Romania and are Canadian residents/citizens at present, and evidences several patterns of relating to an ethnically-based social network, most often generated by an orthodox church congregation or some form of cultural association. The "loser nodes" of the ethnically-based network may be actively integrated in intercultural associations. The author sketches possible differences between Montreal and Toronto Romanian communities, which are to be further documented.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-V2498 © 2007 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 18.217.106.26 (2024-07-18 03:29:31 UTC)